

Raad voor de Kinderbescherming
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Reclassering Nederland

Handreiking

Praten met kinderen bij mogelijk seksueel misbruik

Versie juni 2017

Veilig Thuis, Politie, OM, Raad voor de Kinderbescherming en Reclassering werken samen aan acute veiligheid, stabiele veiligheid en duurzame oplossingen voor gezinnen, kinderen en kwetsbaren die in aanraking komen met strafbare feiten die gepleegd worden door of tegen iemand in hun directe omgeving, zoals huiselijk geweld, kindermishandeling, seksueel misbruik, eengerelateerd geweld, ouderenmishandeling. Elke organisatie zijn eigen rol en samen een goed resultaat!

In deze handreiking wordt beschreven in welke volgorde gesprekken met kinderen gevoerd zouden moeten worden in situaties waar het gaat om signalen/vermoedens van seksueel misbruik. Daarbij wordt de vraag beantwoord wat eigenlijk een signaal/vermoeden van seksueel misbruik is. Daarnaast worden algemene regels gegeven voor het voeren van gesprekken met kinderen in situaties waarbij mogelijk seksueel misbruik aan de orde is.

Elke zaak vraagt om een professionele afweging en elke afweging is maatwerk. Deze handreiking kan jou als professional helpen bij het maken van de afweging: door aanknopingspunten voor je denken te geven, door denkstappen te ordenen en door je uit te dagen om waar je afwijkt je keuze te motiveren. De handreiking is besproken en vastgesteld in het netwerkoverleg tussen Veilig Thuis, Politie, OM, Raad voor de Kinderbescherming en Reclassering.

Inleiding

Seksueel misbruik van kinderen is een strafbaar feit. Daarnaast is het reden om zorgen te hebben over de directe en structurele veiligheid van het betrokken kind. Ten slotte is het reden om te onderzoeken of er sprake is van fysieke en/of psychische schade aan het kind, die behandeling en/of herstel behoeft. Alle drie deze perspectieven kunnen aan de orde zijn als er mogelijk sprake is van seksueel misbruik en alle drie moeten ze worden onderkend. Dat is moeilijk, onder meer omdat in de verschillende beroepsgroepen verschillende betekenissen worden gegeven aan woorden als 'vermoeden' of 'signaal'.

Het handelen van de ene professional vanuit het ene perspectief kan het handelen van de andere professional bemoeilijken of zelfs onmogelijk maken. Dat is met name het geval als het gaat om het voeren van gesprekken met kinderen. Kinderen zijn beïnvloedbaar. Ze kunnen geneigd zijn hun verhalen aan te passen als ze op een verkeerde manier en/of te vaak bevraagd worden. Dat kan leiden tot een verkeerd beeld van óf er iets is gebeurd en zo ja, wát er is gebeurd. Een verkeerd beeld kan leiden tot onjuist of onterecht (niet) handelen door professionals. Het uitgangspunt is dan ook dat in zo weinig mogelijk gesprekken zo helder mogelijk in beeld wordt gebracht óf er iets is gebeurd en zo ja, wat er is gebeurd.

De vraag is vervolgens: wie moet die gesprekken dan voeren? Het antwoord op die vraag hangt af van het doel van het gesprek. In alle gevallen waarbij een mogelijk strafrechtelijke vervolging aan de orde is, moet een gesprek met een kind worden gevoerd door de politie. De politie heeft namelijk een geprotocolleerde wijze van horen van kinderen, die maakt dat de uitkomsten van zo'n verhoor door rechters en officieren van justitie zoveel mogelijk bewijswaarde hebben. Maar de politie kan alleen maar in gesprek gaan met een kind, als het concreet genoeg is dat er mogelijk sprake is van seksueel misbruik. Soms is het nodig om daar eerst meer zicht op te krijgen door middel van een zogenaamd taxatiegesprek. In situaties waarin al wel een concreet vermoeden is, zal de politie de eerste moeten zijn die in gesprek gaat met het kind.

Gesprekken die gaan over de veiligheid van kinderen of over welke hulp/ondersteuning/behandeling zij nodig hebben, hebben een andere insteek. Ook daarvoor is nodig om zo scherp mogelijk te hebben óf er iets gebeurd is en zo ja, wat. Het doel van het gesprek is echter niet om te dienen als bewijs voor wat iemand gedaan heeft, maar om te onderbouwen wat een kind nodig heeft. Bijvoorbeeld maatregelen om zijn of haar veiligheid te garanderen, of behandeling of ondersteuning.

De voorwaarden voor dit soort gesprekken zijn daarmee anders. Daar komt bij dat als de politie al gesproken heeft over óf en zo ja wat er gebeurd is, een gesprek over veiligheid/hulp/ondersteuning/behandeling in beginsel dat gedeelte niet meer nodig is, tenzij het kind daaraan zelf behoefte heeft. Dat betekent wel dat er sprake moet zijn van goede samenwerking tussen politie, Veilig Thuis en andere hulpverleners, zodat informatie die nodig is waar mogelijk gedeeld kan worden.

Het komt dus nogal precies in welke gevallen wie op welk moment waarover met welk doel met een kind spreekt. In de praktijk leidt dit vaak tot verwarring en onbegrip tussen professionals van verschillende organisaties. Deze handreiking beoogt het kader te schetsen voor ieders handelen en de onderlinge verhouding daartussen.

De handreiking beschrijft eerst welke aanleidingen er kunnen zijn om met een kind in gesprek te gaan over mogelijk seksueel misbruik. Vervolgens wordt aangegeven welke soorten gesprekken er zijn, welk doel deze gesprekken hebben en door wie ze worden uitgevoerd. Daarna wordt de gewenste volgorde van de gesprekken weergegeven in een stroomschema. Ten slotte geeft de handreiking basis gespreksregels die gelden voor iedereen die in gesprek gaat met kinderen naar aanleiding van mogelijk seksueel misbruik.

Mogelijk seksueel misbruik

Wanneer is er sprake van mogelijk seksueel misbruik? Deze vraag lijkt simpel te beantwoorden, maar blijkt bij nadere bestudering ingewikkeld te liggen. Daarnaast wordt deze vraag per beroepsgroep verschillend beantwoord. In dit onderdeel van de handreiking worden definities gegeven van de verschillende aanleidingen die er kunnen zijn om met een kind in gesprek te gaan over mogelijk seksueel misbruik.

AANLEIDING GESPREK

De aanleiding ligt bij het kind zelf

1. Er zijn signalen bij het kind, maar het kind heeft zelf niets gezegd
 - a. De signalen zijn helder
 - b. De signalen zijn niet helder
2. Het kind doet uitspraken
 - a. Heldere uitspraken
 - b. Vage uitspraken

De aanleiding ligt buiten het kind

3. Een derde heeft het misbruik waargenomen
 - a. Directe waarneming
 - b. Waarneming op beeld
4. Er is sprake van een risicovolle situatie

De verschillende aanleidingen worden in het navolgende uitgewerkt.

Situatie 1 a : heldere signalen

Heldere signalen bij een kind, zijn signalen die in beginsel wijzen op seksueel misbruik. Denk aan een zwangerschap of een SOA¹.

Situatie 1 b : niet-heldere signalen

Niet-heldere signalen bij een kind, zijn signalen die ook een andere oorzaak kunnen hebben dan seksueel misbruik. Denk aan gedragsveranderingen, bedplassen, (toename van) vertonen van seksueel gedrag etc.

Situatie 2 a : heldere onthulling²

De onthulling kan niets anders betekenen dan dat er seksuele handelingen bij, met of door het kind zijn verricht. Voorbeelden zijn uitspraken als: “de buurman deed zijn piemel in mijn plasser”. “Jantje heeft mij aangeraakt bij mijn borsten”. “Ik moest van die meneer aan mijn borsten zitten terwijl hij keek”. Let op: de intentie van de pleger is hierbij niet relevant, het gaat om de handelingen waar het kind over spreekt.

Situatie 2 b : vage onthulling³

Datgene wat het kind zegt, kan ook andere dingen betekenen dan dat er seksuele handelingen bij, met of door het kind zijn gepleegd. Voorbeelden zijn: papa ligt op mij zo zwaar te hijgen (een casus waarin vader astma bleek te hebben), mijn stiefvader zat aan mijn plasser (een voorbeeld waarbij de stiefvader een verzorgingshandeling verrichtte), hij zat aan mij (onduidelijk waar precies).

Situatie 3 a : directe waarneming door een derde

Iemand heeft daadwerkelijk gezien dat seksuele handelingen uitgevoerd werden met, bij of door het kind. Voorbeeld: moeder kwam thuis en zag opa aan de piemel van haar zoontje zitten. Of: vader loopt de kamer van zijn dochter van 8 binnen en ziet haar bloot voor de computer zitten.

Situatie 3 b : waarneming door een derde op beeld

Er is beeldmateriaal aangetroffen waarop te zien is dat er seksuele handelingen met, bij of door het kind worden verricht.

Situatie 4 : Risicovolle situaties

Het kind is in onbegeleid contact geweest met iemand waarvan vermoed wordt of bekend is dat hij misbruik heeft gepleegd met een ander kind, terwijl er geen informatie is over wat er mogelijk tussen het kind in kwestie en deze (vermoedelijke) pleger is gebeurd.

¹ Waarbij een SOA ook op andere wijzen verkregen kan worden; desalniettemin is er reden om goed uit te zoeken wat er is gebeurd.

² Met onthulling wordt bedoeld: praten, opschrijven, spraakcomputer, gebarentaal etc

³ Zie noot 1

Soorten gesprekken

(Studio)verhoor door de politie

Een studioverhoor is een gesprek dat gevoerd wordt door de politie met een kind onder de 12 of iemand die (licht) verstandelijk beperkt is of op andere wijze beperkt. Het verhoor wordt op een voorgeschreven gestructureerde wijze uitgevoerd in een speciale ruimte, die studio wordt genoemd. Deze ruimte is op kindvriendelijke manier ingericht. Naast de ruimte is een regie-kamer, waar op beeld te volgen is wat in de studio/verhoorruimte wordt besproken. Het verhoor wordt opgenomen.

Een studioverhoor wordt voorbereid door eerst informatie te vergaren over wat de uitlating van het kind precies geweest is en onder welke omstandigheden dat gebeurd is. Dit helpt de politie bij het inschatten waarover een (studio)verhoor moet worden gehouden en bij de beoordeling van de vraag of een zaak in aanmerking komt voor een studioverhoor. Een studioverhoor kan ook worden uitgevoerd in gevallen waarbij een directe waarneming of waarneming op beeld is geweest. In dat geval vraagt de start van het studioverhoor extra voorbereiding, om te voorkomen dat de verklaring wordt beïnvloed door de waarneming van de verhoorder. In beide gevallen vindt er eerst een voorbereidingsgesprek met het kind plaats.

Het voorbereiden van een studioverhoor kost dus enige tijd, meestal maximaal twee weken. Met ouders/verzorgers worden voor die periode afspraken gemaakt. Hen wordt gevraagd niet actief in gesprek te gaan met de kinderen over wat er zou zijn gebeurd. Als kinderen zelf vertellen, dan is dat prima. Er wordt afgesproken dat wat kinderen vertellen, zoveel mogelijk letterlijk wordt genoteerd en dat er niet op wordt doorgevraagd.

Het kan zijn dat na de voorbereiding blijkt dat er redenen zijn om geen studioverhoor te houden. Of deze redenen er zijn en hoe zwaar ze wegen, wordt per geval beoordeeld in een overleg tussen de politie en de officier van justitie. De politie legt vervolgens aan de ouders uit waarom wordt afgezien van het verhoor.

Bij kinderen boven de 12 en niet-beperkte volwassenen wordt een verhoor niet 'studioverhoor' genoemd, maar gewoon 'verhoor'. Het verschil heeft te maken met het speciale verhoorprotocol dat gebruikt wordt bij kinderen onder de 12 of bij iemand die (licht) verstandelijk beperkt is. Dat protocol voorkomt zo goed mogelijk dat het slachtoffer wordt beïnvloed door de vraagstelling. Bij kinderen boven de 12 en in gevallen waarin op andere wijze kwetsbaarheid van de te horen persoon aan de orde is, wordt niet gehandeld met een vast protocol, maar wordt maatwerk geleverd. Dat maatwerk kan bestaan uit het horen van deze mensen door speciaal opgeleide rechercheurs, maar bijvoorbeeld in een gewone verhoorruimte.

Om een verhoor van een kind te kunnen uitvoeren, is toestemming van tenminste één van de ouders nodig. Als die toestemming ontbreekt, kan met behulp van de Raad voor de Kinderbescherming om vervangende toestemming gevraagd worden bij de rechter. Dit gebeurt altijd in overleg met de Officier van Justitie.

Taxatiegesprek

Een taxatiegesprek is een gesprek met een kind om objectieve, gestructureerde en gestandaardiseerde wijze verheldering te krijgen over de betekenis van een vage onthulling (situatie 2 b). Het doel is om informatie te verzamelen op basis waar van de politie kan bepalen of een nader onderzoek met eventueel een verhoor door de politie nodig is. Niets minder, maar vooral ook niets meer. Dat betekent dat er geen vragen worden gesteld over tijdstippen, locaties of andere details. En ook dat een kind niet wordt geconfronteerd met verklaringen van anderen, inconsistenties binnen de verklaring van het kind zelf of aangetroffen bewijs.

Voorafgaand aan het voeren van dat gesprek, is van belang dat altijd overleg wordt gevoerd met de politie over de wijze waarop het gesprek gevoerd wordt. Dit overleg kan ook als uitkomst hebben dat de politie zelf het taxatiegesprek voert.

Een bijzondere aanleiding om een taxatiegesprek te voeren, is situatie 4: het kind is in aanraking gekomen met iemand van wie bekend is of vermoed wordt dat hij of zij seksueel misbruik heeft gepleegd met teen ander kind. Het is bij dit een gesprek in deze situatie extra van belang zeer zorgvuldig te zijn en te voorkomen dat het kind dingen in de mond worden gelegd die feitelijk niet gebeurd zijn.

Taxatiegesprekken worden alleen gevoerd met kinderen die een redelijk taalniveau bezitten (taalbegrip en taalexpressie). Indien een kind in het dagelijks leven hulpmiddelen gebruikt ten behoeve van taalexpressie, worden deze indien nodig ingezet.

Aan strafrechtelijk bewijs worden hoge eisen gesteld. Een gesprek dat voorafgaat aan een strafrechtelijk onderzoek, moet aan diezelfde hoge eisen voldoen. Niet voldoen aan deze eisen kan tot gevolg hebben dat een strafrechtelijk traject niet meer mogelijk is. De belangrijkste eis aan een taxatiegesprek is dat het gevoerd wordt op een niet-sturende en niet-beïnvloedende manier. Een taxateur maakt daarom geen gebruik van hulpmiddelen waarvan suggestie kan uitgaan zoals anatomisch correcte poppen en menstekeningen⁴.

Op dit moment zijn er twee opleidingen voor taxateur waar een model⁵ wordt geleerd dat is afgestemd op wat vervolgens door de politie in een studioverhoor wordt gedaan⁶.

Taxatiegesprekken die door getrainde mensen van deze opleidingen worden uitgevoerd, komen zoveel mogelijk tegemoet aan de eisen die eventueel later in een rechtszaak worden gesteld met betrekking tot eventuele beïnvloeding van slachtoffers.

De officier van justitie en strafrechter moeten kunnen controleren of het taxatiegesprek op de juiste wijze is gevoerd. Daarom moet het taxatiegesprek altijd audiovisueel worden opgenomen en

⁴ Als een kind zonder gebruikmaking van poppen niet kan verklaren, dan kan er wel een gesprek volgen, maar dat is dan geen taxatiegesprek waar de politie op verder kan handelen. Dit is dan een gesprek waar feiten worden onderzocht ten behoeve van behandeling of veiligheidsplan. Mocht het kind een onthulling doen in zo'n gesprek, dan is het op zich aangewezen contact op te nemen met de politie, maar de kans dat een dergelijke onthulling een goede grond kan bieden voor een strafrechtelijk onderzoek, is zeer gering.

⁵ Eén van die modellen is het zogenaamde scenariomodel, dat is neergelegd in het boek Gezegd of gezwegen. Marianne Heestermans, Kim van den Bogaard en Petri Embregts, 2015

⁶ De opleiding taxatiegesprek bij vermoeden van seksueel misbruik wordt aangeboden bi Rino Zuid. De training taxatie gesprekken wordt aanboden via Trainingmetzorg.nl

worden de opnames aan de politie verstrekt in gevallen waarin een strafrechtelijk onderzoek wordt gestart. De start en de afsluiting van het taxatiegesprek moeten op de opname zijn te horen/zien. Daarnaast wordt van het gesprek een verslag gemaakt. In het verslag worden zowel de letterlijke antwoorden van het kind als de letterlijke vragen van de taxateur verwerkt. In het verslag wordt ook de letterlijke niet heldere onthulling die aanleiding was voor het voeren van een taxatiegesprek vastgelegd.

Ook aan degene die het gesprek voert, de zogenaamde taxateur, worden eisen gesteld. Deze moet zijn opgeleid en mag geen (behandel)relatie met het kind hebben⁷.

Kindgesprek ten behoeve van veiligheidsplan en/of diagnostiek of hulp/ondersteuning/behandeling

Ook voor het opstellen van een veiligheidsplan of een behandelplan, is het noodzakelijk om zo goed mogelijk te weten of er iets is gebeurd en zo ja wat er dan is gebeurd. Als daarover geen informatie is, dan weet je immers niet voldoende of de veiligheid van dit kind (of andere kinderen) in gevaar is, danwel of en zo ja waarvoor je zou moeten behandelen. Het is daarbij belangrijk alleen die vragen te stellen die van belang zijn voor het doel van het gesprek, tenzij het kind zelf aangeeft behoefte te hebben om ook over anderen dingen te spreken.

Op het moment dat er nog strafrechtelijk onderzoek nodig is, kan er nog geen feitenonderzoek ten behoeve van de behandeling of het veiligheidsplan worden gedaan. Dat wil niet zeggen dat het op dat moment niet nodig en mogelijk is om een behandelplan of een veiligheidsplan op te stellen. Echter, totdat door middel van een taxatiegesprek duidelijk wordt dat er geen helderheid komt of totdat de politie aangeeft dat er geen studioverhoor kan plaatsvinden, zal een behandelplan of een veiligheidsplan voorlopig moeten worden opgesteld zonder het kind naar feiten over het gebeurde te vragen. Nauwe afstemming met de politie is nodig.

In gevallen waarin er voor gekozen wordt géén studioverhoor te doen, zijn daar goede redenen voor. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat er teveel beïnvloeding heeft plaatsgevonden om nog een neutraal verhaal te kunnen krijgen, of er kan sprake zijn van een situatie waarin een kind niet kan of wil spreken spreken. Waar mogelijk licht de politie dus toe waarom afgezien is van het houden van een studioverhoor.

Als er een (studio)verhoor is geweest bij de politie, dan is het van belang om met de politie te bespreken welke informatie uit dit studioverhoor gedeeld kan worden, zodat het kind in een gesprek over veiligheid/hulp/ondersteuning/behandeling niet onnodig dingen tweemaal hoeft te vertellen. De politie mag op grond van de wet politiegegevens alleen maar informatie delen als helder gemotiveerd is om welke informatie het gaat en welke informatie en details voor een behandelaar noodzakelijk zijn om te hebben. Het is dus van belang hierover zo duidelijk en concreet mogelijk te

⁷ Er wordt op dit moment nagedacht over een kwaliteitskader voor (de opleiding van) taxateurs en over de noodzaak van één vastgesteld model. Contactpersonen hiervoor zijn Fabienne Adriaansen van Veilig Thuis en Jos Noordover van VGN. Daarnaast wordt gekeken of er gekomen kan worden tot een lijst van opgeleide taxateurs, die te raadplegen is, dit gebeurt door dezelfde mensen.

zijn. Als er meer informatie nodig is dan de politie op dat moment kan delen, dan kan nader overlegd worden met de officier van justitie.

Het gesprek wordt volgens de voorwaarden van de eigen beroepsgroep of organisaties gevoerd. Een feitenonderzoek ten behoeve van behandeling of veiligheid, moet worden uitgevoerd door mensen die hiervoor zijn opgeleid. Het is immers een gesprek met een kind, waarbij risico's bestaan voor beïnvloeding. Het gesprek is voltooid als er voldoende informatie is verzameld om veiligheidsplanning, risicotaxatie of een behandelplan te komen of als het kind niet (verder) wil praten. Het gesprek is ook afgelopen als het kind zich uitgesproken heeft en "alles" verteld heeft.

Het verdient aanbeveling om het gesprek op te nemen, voor het geval er tijdens het gesprek (nieuwe) uitlatingen worden gedaan over mogelijk misbruik. Op die manier is achteraf te controleren hoe het gesprek is verlopen en of er geen suggestieve vragen zijn gesteld.

Schematische weergave gespreksvormen

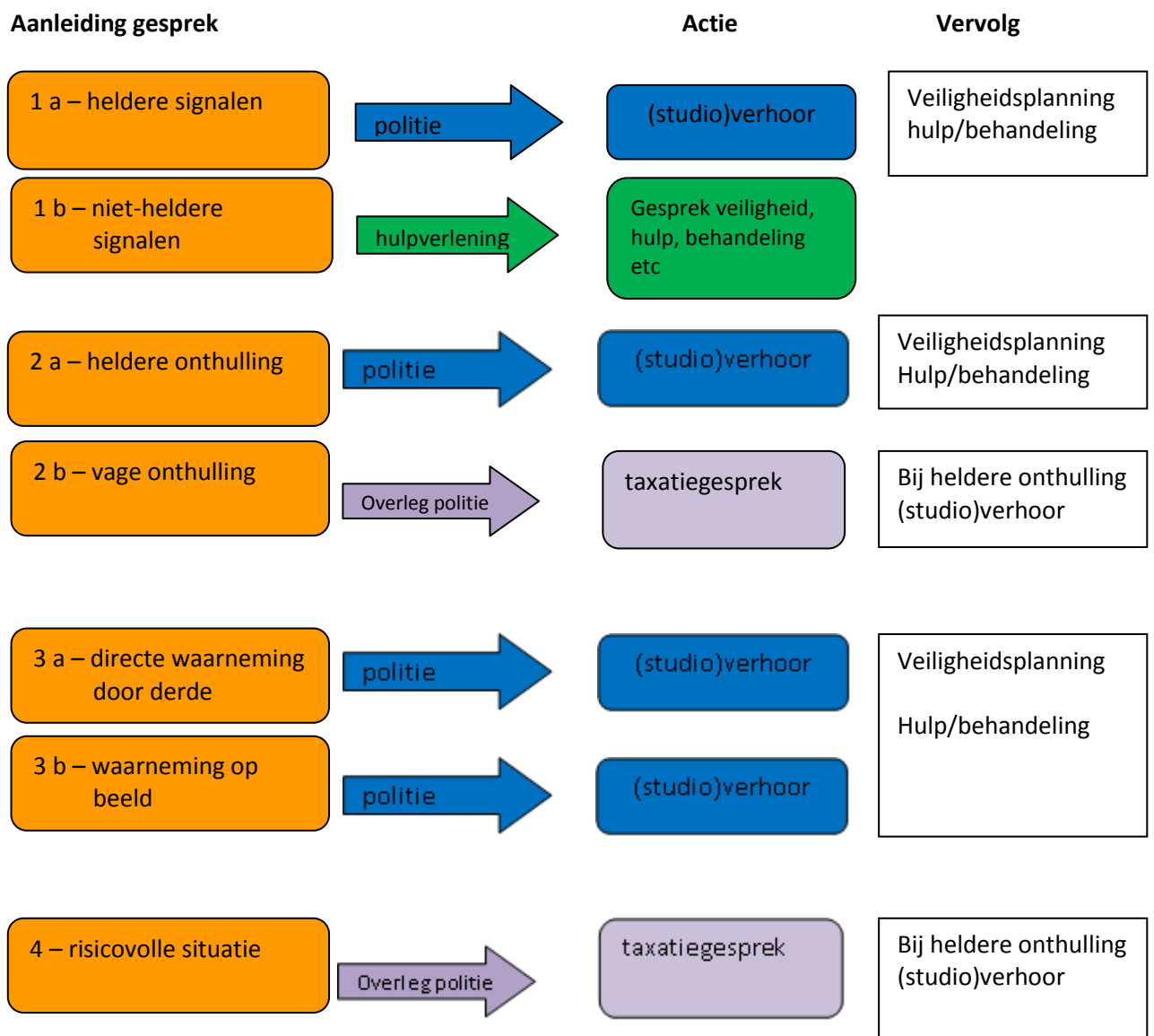
	(Studio)verhoor	Taxatiegesprek vage onthulling	Taxatiegesprek risicovolle situatie	Gesprek/interview tbv diagnostiek / behandeling / veiligheidsplanning
Verricht door	Opgeleide (studio)verhoorders (gecertificeerde zedenrechercheurs)	Opgeleide taxateurs (nooit eigen behandelaar)	Opgeleide taxateurs (nooit eigen behandelaar)	Hulpverleners, ook diagnostici en behandelaars, en kinder- en jeugdbeschermers
Aanleiding	<ul style="list-style-type: none"> • Heldere signalen (situatie 1a) • Heldere onthulling (situatie 2 a). • Waarneming door derde of op beeld (ook in geval van vage of geen onthulling) (situatie 3 a en 3 b) 	Vage onthulling die zou kunnen verwijzen naar seksueel misbruik (situatie 2 b)	Het kind heeft contact gehad met een verdachte pleger en/of verkeert in een onveilige situatie (situatie 4)	<ul style="list-style-type: none"> • Niet-heldere signalen die kunnen wijzen op seksueel misbruik (situatie 1 b) • Na taxatiegesprek, (studio)verhoor of beslissing geen (studio)verhoor bestaan zorgen over ontwikkeling en/of veiligheid
Doel	Vergaren bewijs voor strafrechtelijk onderzoek	Verduidelijken van de vage onthulling	Zicht krijgen op mogelijk misbruik kind voor adequate hulpverlening en/of strafrecht	Diagnostiek, behandeling en/ of veiligheidsplanning
Kader	Strafrecht	Hulpverlening. Anticipeert op een mogelijk verhoor. Voorafgaand overleg met politie gewenst	Hulpverlening en mogelijk strafrecht. Voorafgaand overleg met politie gewenst	Hulpverlening en/of civiele maatregelen
Contra-indicaties	Door politie afgewogen op grond van interne checklist	<ul style="list-style-type: none"> • De onthulling verwijst duidelijk 	<ul style="list-style-type: none"> • Het kind heeft uitspraken gedaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Het kind heeft uitspraken gedaan

	Bepalen Verhoorwaardigheid Getuigen met mogelijke contra-indicaties	naar seksueel misbruik (dan (studio)verhoor) <ul style="list-style-type: none"> • Er is sprake van een waarneming van het misbruik door een derde of op beeld (dan (studio)verhoor) • Het kind heeft geen onthulling gedaan 	(studioverhoor of taxatiegesprek vage onthullingen) <ul style="list-style-type: none"> • Er is sprake van een waarneming van het misbruik door een derde of op beeld (dan (studio)verhoor) 	en een (studio)verhoor of taxatiegesprek moet nog plaatsvinden <ul style="list-style-type: none"> • Er is sprake van een risicovolle situatie (dan eerst taxatiegesprek) • Er is sprake van een waarneming van het misbruik door een derde of op beeld (dan (studio)verhoor)
Beoogd resultaat	bewijsmiddel voor strafzaak	Heldere onthulling seksueel misbruik: basis voor strafrechtelijk onderzoek	• Heldere onthulling seksueel misbruik: basis voor strafrechtelijk onderzoek	Diagnose, behandelplan en/of veiligheidsplan en/of hulp/ondersteuning
Soort vragen	Volgens gespreksmodel verhoren van kwetsbare getuigen	Volgens model taxatiegesprekken. Geen vragen over details van misbruik. Geen informatie inbrengen (tenzij op wijze als voorgeschreven)	Model moet worden ontwikkeld	Conform de richtlijnen van de eigen beroepscode en organisatie
Hulpmiddelen	Anatomisch correcte tekeningen zijn niet toegestaan. Poppen slechts om houdingen en posities te verduidelijken na uitspraken gedaan door getuige	Zijn niet toegestaan	Zijn niet toegestaan	Uitsluitend als het kind niet over voldoende taal beschikt, kan gebruik worden gemaakt van anatomisch correcte tekeningen of poppen. Dit heeft waarschijnlijk een negatief effect op de mogelijkheid van een strafrechtelijk traject na het gesprek
Wanneer stoppen	Volgens model	<ul style="list-style-type: none"> • Zodra duidelijk is of de onthulling betrekking heeft op mogelijk seksueel misbruik of op een misverstand • Indien het model is doorlopen en er geen duidelijkheid komt 	<ul style="list-style-type: none"> • Als het kind een duidelijke onthulling doet betreffende seksueel misbruik • Indien er geen duidelijkheid komt en de interactie met de vermoedelijke pleger is besproken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bij een heldere onthulling (als de aanleiding een niet-helder signaal is) • Bij het bereiken van het doel van het gesprek (als de aanleiding zorgen over ontwikkeling en/of veiligheid is)
Verslaglegging /	Audiovisuele	Audiovisuele	Audiovisuele	Verslag (bij voorkeur

documentatie	registratie + proces-verbaal	registratie + verslag en verslag/opname	registratie + verslag en verslag/opname	zo letterlijk mogelijk ivm eventueel alsnog verstrekken aan politie) en opnemen (ivm evt latere verstrekking aan politie).
Info delen met	Hulpverleners, diagnostici en behandelaars, kinder- en jeugdbeschermers ivm veiligheid en behandeling	Politie bij strafrechtelijk onderzoek	Politie bij strafrechtelijk onderzoek	Politie bij strafrechtelijk onderzoek

Volgorde van handelen

Uit de aard van de gesprekken, volgt de volgorde van handelen die in het navolgende stroomschema is weergegeven:

Werkwijze van getrainde interviewers⁸

Zoals hiervoor beschreven, wordt uitdrukkelijk aanbevolen om gesprekken met kinderen naar aanleiding van vermoedens van seksueel misbruik, te laten uitvoeren door getrainde interviewers. Het komt precies en het risico op (onbewuste) beïnvloeding is groot. In dit gedeelte van de handreiking wordt beschreven aan welke basisvoorwaarden een gesprek dat gevoerd wordt door een getrainde interviewer, moet voldoen.

De basisregels zien op de start van het gesprek, hoe af te stemmen op het kind, het uitleggen van de gespreksregels en op de manier waarop informatie kan worden opgehaald zonder het kind te beïnvloeden. Omdat deze gespreksregels gelden voor alle gesprekken met kinderen die in deze handreiking worden beschreven, wordt degene die het gesprek voert aangeduid met de neutrale term 'interviewer'.

Start van het gesprek

Elk gesprek met een kind begint met het maken van contact. De manier waarop dat gebeurt, is van invloed op de inhoud van het gesprek en de wijze waarop het verloopt. Uit onderzoek⁹ is daarnaast gebleken dat kinderen meer waarheidsgetrouw vertellen als zij de sfeer in een gesprek ervaren als ondersteunend. Daarmee wordt bedoeld dat de interviewer¹⁰ zich open, positief en sensitief opstelt tegenover het kind. Er wordt niet mee bedoeld dat de interviewer altijd mee moet gaan in de inhoud van wat het kind vertelt.

De interviewer begint het gesprek door te vertellen wie hij is, waar hij werkt en wat de bedoeling van het gesprek is. Kinderen hebben de tijd nodig om aan de interviewer en de situatie te wennen. De interviewer vraagt daarom aan het kind hoe hij het vindt om er te zijn, wat hij van het gesprek verwacht en eventueel of het kind gelijk wil praten waarvoor hij is gekomen of eerst een spelletje wil doen, wil kletsen of kleuren. Vervolgens stelt de interviewer vragen naar de leefwereld van het kind.

Het kind moet wennen aan vraagstelling en getraind worden om uitgebreid te antwoorden. Daarnaast moet het ophalen van herinneringen uit het autobiografisch geheugen worden gestimuleerd. Dit gebeurt door met het kind te spreken over iets wat hij onlangs heeft meegemaakt of gedaan. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het stellen van open vragen en stimuleren van free recall. ('vertel 's over...')

Gespreksregels uitleggen

Kinderen zijn in het algemeen geneigd om tegemoet te willen komen aan wat zij denken dat de interviewer van hen wil horen (compliance) en zou onware informatie kunnen geven juist om de interviewer te 'pleasen'. Om dat zoveel mogelijk tegen te gaan is het raadzaam om in het begin van

⁸ Bron: Dekens en van der Sleen, 2010, in "Gezegd of gezwegen" Heestermans, van de Bogaard en Embregts. 2015; Methodisch Kind Interview, nov. 2015, Scharloo en Martens.

⁹ Price, E.A., Ahern, E.C. & Lamb, M.E. (2016). Rapport-building in investigative interviews of alleged child sexual abuse victims. *Applied Cognitive Psychology* (30), 743–749

¹⁰ Vanwege het generieke karakter van deze inleiding, is gekozen voor de benaming interviewer. Dit kan een interviewer zijn, een taxateur, een hulpverlener, of studioverhoorder.

het gesprek een aantal gespreksregels uit te leggen en te instrueren. Zoals dat het belangrijk is dat het kind het zegt als het een antwoord op een vraag niet weet.

Om te voorkomen dat een kind antwoord geeft op vragen die het niet begrijpt, instrueert de interviewer het kind hem te zeggen als het een vraag niet begrijpt. Kinderen zijn soms geneigd te denken dat de (volwassen) interviewer hen vragen stelt om het antwoord te checken en niet omdat hij het antwoord op de vraag niet weet. Daartoe vertelt de interviewer dat hij er niet bij is geweest en dus niet precies weet hoe iets is gegaan. In menig gesprek worden vragen herhaald. Om nu te voorkomen dat het kind zijn antwoord verandert – in een niet-waar antwoord – omdat het denkt dat zijn eerdere antwoord niet juist was, zegt de interviewer dat hij soms een vraag herhaalt omdat hij het antwoord dan is vergeten. En hij instrueert het kind in dat geval te vertellen zoals het is.

Veel kinderen zijn niet gewend en niet geneigd om een volwassene, zeker als deze een autoriteitsfiguur is, tegen te spreken. Om te bevorderen dat het kind de interviewer corrigeert als deze een opmerking of antwoord niet goed weergeeft, krijgt het kind de instructie dat hij de interviewer moet verbeteren. Van belang is dat de interviewer het kind met de volgende gespreksregels instrueert:

- Als ik een fout maak, dan is het juist goed dat je mij verbetert.
- Je mag alles vertellen. Je hoeft niets te verzinnen. Je mag zeggen dat je iets niet weet of dat je iets niet durft of te moeilijk vindt om te zeggen. Je hoeft ook niet te raden, we gaan het hebben over dingen die in het echt zijn gebeurd.
- Als ik per ongeluk moeilijke woorden gebruik, dan moet je dat gewoon tegen mij zeggen en zal ik het makkelijker zeggen. Als ik per ongeluk twee keer het zelfde vraag, dan is het niet omdat jouw antwoord niet goed is, maar dan heb ik het nog niet goed begrepen. Zeg dan maar gewoon hoe het is
- Je mag hier alles vertellen: leuke dingen, niet leuke dingen, ik vind niks raar.
- Ik ga goed naar je luisteren en schrijf alles op. De brief (het verslag) gaat naar: ...wettelijke vertegenwoordigers, aanvrager onderzoek.
- We nemen het op om te kijken of ik alles goed heb opgeschreven. De opnames bewaren we in een kast die goed op slot zit.

De interviewer geeft alleen complimenten aan het kind als het kind de interviewer verbetert of andere instructies of gespreksregels juist opvolgt.

Afstemmen op het kind

Tempo van vraagstelling en taalgebruik worde afgestemd op de leeftijd en de persoon van het individuele kind. De interviewer moet flexibel zijn en rekening houden met de concentratieboog en de aandachtspanne. Daarnaast zorgt hij ervoor dat het kind zijn vragen begrijpt en de tijd krijgt om antwoord te geven.

De interviewer:

- Straalt uit dat je overall over kan praten. Benadert het kind op een directieve en vriendelijke manier
- Stelt zich op als niet-wetende, het kind is zijn gids, niet omgekeerd

- Sluit steeds aan bij het taalgebruik van het kind. Corrigeert niet, maar vraagt wat het kind bedoelt.
- Geeft steeds ik-boodschappen : ik snap het nog niet helemaal, verbeter me maar; ik gebruik wel eens moeilijke woorden, vraag maar of ik het beter kan uitleggen.
- Vermijdt ongewone woorden en jargon
- Vat regelmatig het verhaal van het kind samen en gebruikt daarbij zijn eigen woorden. Dit voorkomt misinterpretatie en suggestie.

Eigen verhaal stimuleren zonder dit te beïnvloeden

De werkwijze van de interviewer heeft grote invloed op de kwaliteit van wat het kind vertelt. Als deze een sterke vooronderstelling heeft over wat er met het kind is gebeurd, kan dit leiden tot: suggestieve vragen, herhalen van vragen, druk op het kind om met de 'gewenste' informatie te komen, enzovoorts. Het gevolg hiervan kan zijn dat het kind ertoe wordt aangezet om een inaccuraat verhaal te vertellen, dat niet met de waarheid overeenstemt.

Sterk beïnvloedend is het stellen van suggestieve vragen in combinatie met positieve –zowel verbale als non-verbale- feedback op 'gewenste' antwoorden en negatieve feedback op 'ongewenste' antwoorden. Ook het inbrengen van informatie van andere mensen heeft een sterk sturend effect. Daarom zal een getrainde interviewer daarmee terughoudend omgaan en in ieder geval niet vermelden van wie die informatie afkomstig is (de bron).

Herhalen van dezelfde vraag kan het kind de indruk geven dat zijn eerdere antwoord niet goed was en hem er om die reden toe aanzetten zijn antwoord te veranderen. Dat geldt het sterkst als een gesloten vraag wordt

Uit veel onderzoek¹¹ is inmiddels duidelijk geworden dat vragen naar free recall (eigen of spontaan verhaal) de grootste kans geeft op accurate informatie en dat gerichte open vragen (wat/wie/waar/waarmee....etc.) tot meer accurate informatie leiden dan gesloten vragen (deed hij/was jij/pakte jij...). Toch kunnen ook open vragen sturend zijn zoals bijvoorbeeld: 'Wat zei hij?' of 'Wat deed hij/jij?', als het kind zelf niet heeft gezegd dat hij iets heeft gezegd of gedaan. In deze gevallen zijn gesloten vragen minder sturend dan open vragen.

Het is van belang geen suggestieve vragen –zoals bijvoorbeeld dat het antwoord al in de vraag verpakt zit of de vraag stuurt sterk naar een bepaald antwoord – te stellen, in welke vorm dan ook. Begint een kind te vertellen dan moet hij daartoe worden gestimuleerd door hem niet te onderbreken maar juist expliciet te zeggen dat hij alles mag vertellen, door goed te luisteren en door aandacht gevend gedrag (huppen, knikken, 'en toen...', 'en verder...') te tonen.

¹¹ O.a. Dekens, K. & Sleen, van der (2013). Handleiding Kind als getuige. Amsterdam: Stapel & De Koning; Lamb, M. E., Hershkowitz, I., Orbach, Y., & Esplin, P. W. (2008). Tell me what happened: Structured investigative interviews of child victims and witnesses. Chichester: Wiley

INFORMATIE

Auteur:	E.H.G. Kwakman J. Polders	Openbaar Ministerie Raad voor de Kinderbescherming
In samenwerking met	M. Hupperetz K. Dekens I. Rispens Y. van Mastrigt N. Nierop J. van Bavel A. Scharloo I. Martens A. Geuze M. Heestermans F. Adriaansen	Politie Politieacademie Politieacademie Politie Politie KJTC, MDCK KJTC, MDCK KJTC, MDCK Raad voor de Kinderbescherming psycholoog, Auteur van 'Gezegd of Gezwegen' gedragsdeskundige Veilig Thuis

Besproken op netwerkoeverleg d.d. 12 december 2016
d.d. 10 februari 2017
d.d. 8 juni 2017

Status document:

- Definitief stuk Vastgesteld d.d. 8 juni 2017